

Skille mellom sør og nord

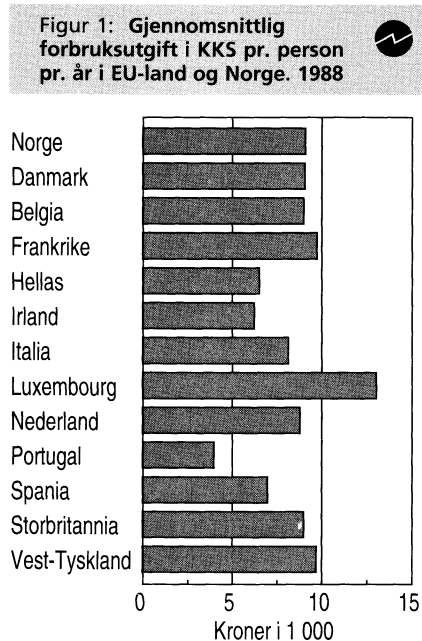
22

Det er betydelige forskjeller mellom EU-landene når det gjelder husholdningenes private forbruk. I landene i sør og i Irland var forbruket lavere enn i de øvrige medlemslandene. De fleste land i EU opplevde vekst i privat forbruk på 1980-tallet, samtidig som det skjedde en utjevning i fordelingen av forbruket. I samtlige medlemsland har pensjonistene hatt en sterk forbruksvekst. Norge er svært likt velstående medlemmer i nord når det gjelder forbruksmønstre, men vi bruker mer til bil.

Eiliv Mørk og Stein Opdahl

Det går et klart skille mellom sør og nord i EU når det gjelder privat forbruk. Høyest forbruk hadde innbyggerne i Luxembourg, med vel 13 000 KKS pr. person i 1988 (se ramme). Beløpet tilsvarer ca. 100 000 norske kroner. Deretter fulgte Frankrike og (Vest-)Tyskland med et gjennomsnittsförbruk på snaut 10 000 KKS. Storbritannia, Belgia, Nederland og Danmark lå svært jevnt, alle med et forbruk på rundt 9 000 KKS.

Blant de sørlige medlemslandene lå Italia høyest. Her var forbruket på 8 200 KKS pr. år. Land som Spania og Hellas hadde forbruk på 6 500-7 000 KKS. Irland kommer i forbrukssammenheng i samme kategori som landene i Sør-Europa og hadde et enda lavere forbruk enn dette, bare ca. 6 300 KKS. Aller lavest lå Portugal med et gjennomsnittlig forbruk på bare 4 000 KKS pr. forbruksenhet pr. år. Det er ikke mer enn 30 prosent av nivået i Luxembourg.

Kilde: Eurostat 1994

Gjennomsnittlig forbruksutgift i Norge for årene 1986-1988 lå svært nær nivået i Danmark (Opdahl 1990), anslagsvis 9 100 KKS pr. år. Vårt private forbruk var således på linje med de EU-landene som er nærmest oss. Det norske forbruket nådde et topp-punkt i denne tiden og gikk noe tilbake i årene etterpå. Ettersom EU-landene foretar forbruksundersøkelser med svært ulik frekvens finnes ikke nyere data for alle land enn 1988. Tall for privat konsum fra nasjonalregnskap indikerer at de øvrige land i Nordvest-Europa både innenfor og utenfor EU har økt sitt forbruk mer enn Norge rundt 1990. Norge er fortsatt på linje med sine naboland, og med den mer velstående del av EU.

Mat, bolig og transport stod for mer enn halvparten av forbruket i EU

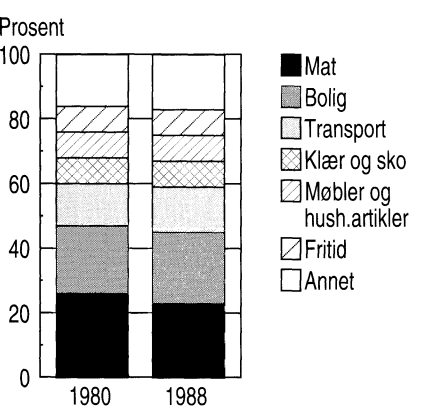
For EU, unntatt Portugal, gikk nesten en fjerdedel av utgiftene til matvarer, drikkevarer og tobakk (gjennomsnitt for 1988). Nesten like mye gikk til bolig, lys og brensel, mens reise- og transportutgifter stod for 14 prosent av utgiftene.

KKS:

Måleenhet for verdi som eliminerer forskjeller i prisnivå landene imellom.

Kjøpekraftsparitetene mellom KKS og hver nasjonal valuta uttrykker det antall enheter i nasjonal valuta som trengs for på et bestemt tidspunkt å kjøpe det samme volum av varer og tjenester som en ville med en KKS (Eurostat 1994). For å få et begrep om størrelsen på beløpene, kan en sette KKS = ECU (ca. 8 NOK).

Figur 2: Gjennomsnittlig forbruksutgift pr. husholdning i EU-land, etter vare- og tjenestegruppe. Prosent. 1980 og 1988

Kilde: Eurostat 1994

Gruppene klær og sko, møbler og husholdningsartikler og fritid stod hver for ca. 7 prosent av utgiftene. Helseformål tok 3 prosent, mens såkalte andre varer og tjenester, som omfatter personlig hygiene, restaurantutgifter og utenlandsreiser, utgjorde 14 prosent.

Den største endringen i forbruksmønsteret fra 1980 var at utgiftsandelene til mat gikk noe ned (3 prosentenheter). Nedgangen motsvarer en økning for hver av gruppene bolig, transport og andre varer og tjenester med 1 prosentenheter.

Land med lavt forbruk størst andel til mat

Matvarenes andel av samlet forbruk brukes ofte som indikator på velstandsnivå: Jo høyere forbruk, jo lavere andel til mat. Nesten uten unntak er dette situasjonen når en sammenligner EU-landene (se tabell 1).

I de sørlige landene og Irland - der forbruksnivået var lavest - var matvarer den største posten på budsjettet med en utgiftsandel på 25 prosent eller mer. Her brukte man også gjennomgående mer på klær og sko. I EUs fattigste land, Portugal, utgjorde utgiftene til matvarer så mye som en tredjedel, og utgiftene til klær og sko 9 prosent av alle utgifter. I de fleste velstående

Tabell 1: Gjennomsnittlig forbruksutgift pr. husholdning i EU-landene og Norge, etter vare- og tjenestegruppe. Prosent. 1988

	I alt	Mat	Klær og sko	Bolig	Møbler mv.	Helse-pleie	Transport	Fritid	Annet
Portugal	100	33	9	13	8	3	17	4	13
Irland	100	25	7	16	5	3	13	8	24
Hellas	100	26	10	23	7	4	14	5	10
Spania	100	29	10	21	7	2	13	6	12
Italia	100	29	9	19	8	2	16	6	11
Nederland	100	18	8	22	7	2	17	10	21
Storbritannia	100	23	9	20	7	1	11	8	20
Danmark	100	19	5	29	5	2	16	8	17
Belgia	100	20	6	26	7	4	13	6	19
Norge	100	19	7	23	8	2	23	9	8
Tyskland	100	20	7	19	8	5	15	10	16
Frankrike	100	19	5	27	8	6	16	6	13
Luxembourg	100	17	9	26	7	4	14	7	15

Kilde: Eurostat 1994

landene i nord var boutgiftene den største budsjettposten, mens matvareandelen var på 20 prosent eller mindre. Utgiftsandelene til klær og sko lå her på mellom 5 og 7 prosent.

Ved slike sammenligninger må en ta i betraktning at forbruksmønsteret, ved siden av forskjeller i materielt velstandsnivå, også avspeiler kulturelle forskjeller landene imellom. Italia er et eksempel på dette: Italienerne hadde et relativt høyt forbruk, men et utpreget sørlig forbruksmønster med høy matvareandel og lav utgiftsandel til bolig.

Norge bruker mer til bil enn EU-land

Det norske forbruksmønsteret hadde klare likhetstrekk med Danmark og de øvrige nærliggende EU-land. Matvareandelen var under en femtedel (19 prosent) og vi brukte 7 prosent til klær og sko (Statistisk sentralbyrå 1990). Boutgiftene var også hos oss den høyeste utgiftsposten. Men til forskjell fra alle andre land brukte norske husholdninger over 20 prosent til reiser og transport, faktisk nesten like mye som til bolig. Denne høye budsjettandelen var et utslag av den kraftige veksten i forbruket som fant sted i disse årene, og som for en stor del gikk til kjøp av private biler. I tiden etterpå gikk bilsalget sterkt tilbake, slik at utgiftsandelene

til reiser og transport også i vårt land krøp under 20 prosent. I europeisk sammenheng er imidlertid dette fortsatt mye. Høyest andel innen EU hadde Portugal, som i 1998 brukte 17 prosent til reiser og transport. Noe av forskjellene forklares nok med vårt høye avgiftsnivå på biler, lange avstander og klimatiske forhold som favoriserer bruk av bil. Det er uansett en realitet at en vesentlig del av nordmenns utgifter går til privatbil sammenlignet med EU.

Forbruksvekst på 1980-tallet

I EU var 1980-tallet preget av en generell vekst i privat forbruk. Mellom 1980 og 1988 er veksten beregnet til 13 prosent. Når hele EU-området ses under ett, var det imidlertid forholdsvis beskjedne endringer i sammensetningen av forbruket. Noen utviklingstrekk var felles for alle land: Utgiftsandelene til mat, klær og møbler sank, mens boutgiftene økte. Ellers skjedde det til dels betydelige endringer i de enkelte land, men på forskjellige områder. I Belgia, Danmark og Hellas økte transportutgiftene vesentlig, mens veksten i Storbritannia gjaldt utgifter til restaurant- og kafébesøk og til reiser. I Nederland og Italia økte utgiftene til fritidsutstyr og -aktiviteter. I Spania og Frankrike var økte boutgifter den helt dominerende endringen i forbruksmønsteret, idet alle andre

hovedgrupper av varer og tjenester relativt sett gikk tilbake.

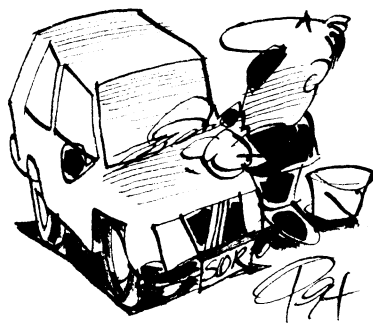
Samlet førte dette til at forbruks-sammensetningen for EU-området under ett endret seg forholdsvis beskjedent.

Utviklingen i Norge gikk i samme retning som for EU, men med noe større utslag i forbrukssammensetningen. Boutgiftene økte f.eks. fra 16 til 23 prosent, mens matvareandelen gikk ned fra 24 til 19 prosent.

Norge blant landene med minst ulikhet

Ved siden av at landene var forskjellige mht. forbruksnivå og forbruksmønster, var det også betydelige variasjoner i hvordan forbruket var fordelt mellom husholdningene. Italia var det landet hvor forskjellen i forbruksnivå mellom husholdninger med høy og lav inntekt var størst. Den fattigste fjerdedelen av husholdningene brukte bare 36 prosent av det nasjonale gjennomsnittet, mens den rikeste fjerdedelen brukte mer enn fem ganger så mye. Lignende profiler hadde Spania og i noen grad Storbritannia. Ulikheten var minst i Hellas, Nederland og Frankrike, hvor den fattigste fjerdedelen hadde et forbruk på ca. halvparten av gjennomsnittet, og den rikeste brukte 50-60 prosent **mer enn** det gjennomsnittlige.

Det var ingen klar sammenheng mellom størrelsen på totalforbruket i et land og ulikheten i fordelingen av forbruket mellom inntektsklasser. Relativt velstående land som Storbritannia og Tyskland hadde større avstand mellom fattig og rik enn f.eks. Hellas. Norge plasserte seg i dette bildet blant landene med minst ulikhet. Vi fulgte i store trekk samme mønster som

Nederland og Frankrike. På et punkt skilte imidlertid Norge seg litt ut, både fra de nevnte to land og alle andre EU-land: Gruppen med inntekter litt over gjennomsnittet hadde også et forbruk som var en del over landsgjennomsnittet. I de andre landene hadde tilsvarende inntektsklasser et forbruk nærmere det nasjonale gjennomsnittet. Det henger etter alt å dømme sammen med at gruppen med virkelig høyt forbruk er svært liten her til lands.

Lavt forbruk blant bønder og fiskere

Norske bønder og fiskere tilhører den sosioøkonomiske gruppen (primærnæringen) som hadde lavest forbruk. Deres forbruk var bare tre fjerdedeler av gjennomsnittet for EU-landene sett under ett. I samtlige land, med unntak av Irland, lå denne gruppens forbruk klart under gjennomsnittet for alle

husholdninger. Av andre grupper yrkesaktive lå også arbeidere gjennomgående under gjennomsnittet, dvs. nesten 10 prosent lavere enn gjennomsnittet for hele EU. Bare i Portugal og i Luxembourg hadde arbeidere et forbruk over gjennomsnittet. Funksjonærer og selvstendig næringsdrivende utenom primærnæringene hadde et forbruk på ca. 20 prosent over gjennomsnittet. I flertallet av landene lå forbruket blant selvstendig næringsdrivende høyere enn blant funksjonærer. I Portugal og Storbritannia var forholdet det omvendte, her hadde funksjonærer høyest forbruk, ca. 30 prosent høyere enn selvstendig næringsdrivende. Dette var også situasjonen i Norge, hvor funksjonærer var gruppen med klart høyest forbruk. Selvstendig næringsdrivende befant seg omtrent på gjennomsnittet. Norske bønder og arbeidere hadde et relativt forbruksnivå på linje med de samme gruppene innen EU.

Sterk vekst i pensjonistenes forbruk

Husholdninger der hovedinntekts-taker ikke var yrkesaktiv, hadde lavere forbruk enn gjennomsnittet, men høyere enn primærnæringene. En stor del av denne gruppen består av alders- og uførepensjonister. Bortsett fra i Portugal, der denne gruppen lå svært lavt, og i Luxembourg, der de lå svært høyt, hadde pensjonister et forbruksnivå på mellom 80 og 99 prosent av det nasjonale gjennomsnittet.

Pensjonistene i Norge hadde et forbruk på bare 77 prosent av landsgjennomsnittet. Sammenlignet med EU-landene, kom således norske pensjonister dårlig ut, sett fra et nasjonalt fordelingsperspektiv.

Et annet trekk ved forbruket i den ikke-yrkesaktive befolkningen er

Forbruksundersøkelser
Alle medlemslandene i EU foretar undersøkelser av private husholdningers forbruksutgifter (Family Budget Surveys). I likhet med forbruksundersøkelsen som Statistisk sentralbyrå gjennomfører i Norge, dreier det seg om utvalgsundersøkelser. Undersøkelsene er svært forskjellige med hensyn til hyppighet, innsamlingsmetode og utvalgsmetodikk (Eurostat 1993).

Enhetene i undersøkelsene er husholdninger. En husholdning består av personer som bor i samme bolig og som har økonomisk fellesskap. De eksakte definisjonene varierer noe fra land til land. Inndeling av husholdningene etter kjennemerker som sosioøkonomisk status skjer på grunnlag av hovedinntektstakers status.

Eurostat opererer med **referanseår** for undersøkelser som er gjennomført i en viss periode. 1980 og 1988 er to slike referanseår. Resultater for 1980 baserer seg på undersøkelser fra perioden 1978-1982, mens 1988 dekker årene 1987-1989. Neste referanseår vil være 1994.

Grupperingen av varer og tjenester følger SNA-anbefalinger og er derfor sammenlignbar mellom landene i EU og med resultater fra norske undersøkelser. Betegnelsen 'mat' omfatter varegruppene 'matvarer', 'drikkevarer og tobakk'.

Tabell 2: Realvekst i privat forbruk pr. husholdning i EU-landene og Norge fra 1980 til 1988. Alle husholdninger og ikke-yrkesaktive. Prosent

	Alle husholdninger	Ikke-yrkesaktive
EU ¹	13	53
Irland	-5	29
Spania	-9	34
Italia	44	86
Nederland	5	24
Storbritannia	32	91
Danmark	-3	25
Belgia	10	61
Norge	36	46
Tyskland	1	42
Frankrike	37	83

¹ Portugal, Luxembourg og Hellas inngår ikke i beregningsgrunnlaget
Kilde: Eurostat 1994

tallet for de ikke-yrkesaktive hele 53 prosent. Vekstraten varierte betydelig mellom landene, men selv de landene der realutviklingen i forbruket var negativ (Tyskland, Spania og Irland) økte verdien av pensjonistenes forbruk med mellom 25 og 34 prosent. Dette forklares med at gruppen har fått økt kjøpekraft ved at pensjonsytelsene er hevet betydelig, dels ved en bedret helsetilstand og endelig en økende fokusering på pensjonistene som konsumenter. Det er grunn til å anta at det er utviklingen for alderspensjonistene som bidrar til resultatet for gruppen.

Resultatet kan synes overraskende, sett på bakgrunn av problemene med arbeidsledighet i mange EU-land. Forbruksundersøkelsene gjelder imidlertid husholdninger, ikke enkeltindivider. I denne sammenheng vil bare husholdninger der hovedinntektstakeren er arbeidsledig bli regnet med i gruppen ikke-yrkesaktive.

En parallell utvikling fant også sted i Norge. Vi hadde en realvekst i for-

bruket pr. husholdning på 36 prosent fra 1979 til 1988. Pensjonistene økte sitt forbruk i sammen periode med 46 prosent. Hos oss har pensjonistene fortsatt opplevd økning i sitt forbruk, mens øvrige husholdningsgrupper opplevde en stagnasjon eller tilbakegang omkring 1990.

Litteratur
Eurostat (1993): *"Family Budget Surveys in the EC: Methodology and Recommendations for harmonisation"*.

Eurostat (1994): *"Household Consumption in the European Union in the 1980's"*. Rapid Reports 1994:3.

Opdahl, Stein (1990): *"Forbruksutgifter i Norden: samme nivå, men ulikt mønster"*. Samfunnsspeilet nr. 3, 1990. Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (1990): NOS B 919, Forbruksundersøkelse 1986-1988.

Eiliv Mørk er prosjektleder i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.

Stein Opdahl er prosjektleder i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.

den kraftige veksten på 1980-tallet. Mens EU opplevde en realvekst på 13 prosent i privat forbruk mellom 1980 og 1988, var det tilsvarende